

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА РІВЕНЬ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Підлісна Світлана Володимирівна¹

¹ Науковий кореспондент лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, вчитель початкових класів Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер», м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8328-7224>

UDC: 159.922.72

АНОТАЦІЯ

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури вивчено підходи щодо впливу інтерактивного навчання на розумовий розвиток молодшого школяра. Визначено, що сучасним дітям, потрібен зовсім інший підхід до навчання і виховання.

Встановлено, що саме інтерактивне навчання, як специфічна форма організації пізнавальної діяльності, сприяє вияву внутрішнього потенціалу, оптимізує розумовий розвиток молодшого школяра, створює комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Доведено вплив інтерактивного навчання на: зниження рівня тривожності у молодших школярів; на формування в них високого рівня мотивації до навчання та на рівень згуртованості класних колективів; на покращення вибірковості і концентрації уваги; на покращення логічної і механічної пам'яті.

Зроблено висновок про те, що ефективним засобом розвитку розумових здібностей молодшого школяра є нові методи інтерактивного навчання, зокрема психологічна гра в поєднанні з постійним психологічним супроводом.

Було визначено, що в учнів експериментального класу показники рівня розумового розвитку та психічних процесів на протязі нашого дослідження здебільшого підвищувалися. З цього ми можемо зробити висновок про ефективність застосування новітніх методів інтерактивного навчання та психологічного супроводу на розвиток особистості молодших школярів.

Ключові слова: молодші школярі, інтерактивне навчання, розумовий розвиток, тривожність, вибірковість уваги, пам'ять.

Постановка проблеми. Проблема пошуку нових методів розвитку психічних процесів у дітей набуває особливої актуальності в наш час, оскільки реалії сьогодення зумовили зміни цілей і цінностей розвитку освіти. Перенасиченість інформаційного простору призвела до появи зовсім інших дітей, яким потрібен зовсім інший підхід до навчання і виховання. Гуманістичне оновлення школи неможливе без актуалізації внутрішнього потенціалу учнів у процесі тих діяльностей, які природно забезпечують саморозвиток дитячої особис-

тості. Виникає необхідність у нових методах інтерактивного навчання. Сучасні діти потребують постійного психолого-педагогічного супроводу, який спрямований на створення соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного розвитку, виховання і навчання дитини в ситуаціях соціально-педагогічних взаємодій, організованих в рамках освітнього закладу. Гуманістичне оновлення школи неможливе без актуалізації внутрішнього потенціалу учнів у процесі тих діяльностей, які природно забезпечують саморозвиток

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Svitlana Podlisna

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

дитячої особистості. До школи дитина набуває унікального досвіду ігрової діяльності, яка є своєрідним і незамінним засобом її самовиховання, самонавчання, самопізнання, самореалізації. Зорієнтована на дитину чотирирічна початкова освіта прагне цілеспрямовано використовувати гру у навчально-виховному процесі, оскільки вона має великий педагогічний потенціал і найбільшою мірою створює для учнів атмосферу психологічного комфорту. Аналіз наукових джерел вказує на необхідність оптимізації розвитку суб'єкта учіння вже на початковому етапі формування учбової діяльності (як провідної в молодшому шкільному віці) та розроблення тих форм і методів інтерактивного навчання, які сприятимуть вияву внутрішнього потенціалу учня, що засвідчує актуальність дослідження впливу інтерактивного навчання на рівень розумового розвитку молодшого школяра

Аналіз досліджень та публікацій. Психологічна наука за останні десятиріччя накопичила достатню кількість досліджень присвячену проблемі розумового розвитку учнів. До її розробки зверталися класики педагогіки Дж.Локк, Ж.Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Г.С.Сковорода, К.Д.Ушинський та інші вчені. Особливо цінною в наш час залишається теза Л.С.Виготського про єдність навчання й розумового розвитку. Видатний психолог наголошував, що добре організоване навчання веде за собою розвиток, що воно викликає до життя психічні процеси, які без нього взагалі не можуть виникнути і не виникають (Виготський, 1991).

Процеси становлення мислення та проблеми розвитку інтелекту в молодшому шкільному віці досліджували: Л. А. Венгер, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, О. В. Запорожець, С. Д. Максименко, Л. Ф. Обухова, Д. Перкінс, Ж. Піаже, В. В. Респкін, В. В. Рубцов, О. В. Скрипченко, Р. Стернберг, Л. І. Фомічова та багато інших фахівців.

У наш час продовжується дослідження проблеми розумового розвитку учнів (С.У.Гончаренко, О.Я.Савченко, А.М.Алексюк, В.Ф.Паламарчук, О.К.Дусавицький, Н.М.Бібік та ін.). В умовах реформування освіти особливої ваги набуває проблема стимулювання розумового розвитку дітей.

Педагогічний словник під редакцією Семена Гончаренка визначає розумовий розвиток як «процес

розвитку, вдосконалення інтелектуальної сфери й пізнавальних здібностей людини» (Гончаренко, 1997). До того ж учений наголошує: «Найінтенсивніше розумовий розвиток відбувається у ранньому дитинстві, підлітковому та юнацькому віці; у зрілому віці – дещо повільніше і головним чином у професійній сфері, у похилому віці процес розумового розвитку поступово затухає» (Гончаренко, 1997).

Найінтенсивніше відбувається розумовий розвиток під час виконання пізнавальних і проблемних завдань, коли необхідно виявити творчий підхід, ініціативність і самостійність думки (Люблінська, 1997, Косма, 1968).

С. Д. Максименко, розвиваючи ідею Г. С. Костюка про «сполученість» навчання та розвитку, навчальну успішність представляє мірою «суб'єктності у власному русі: мірою самостійності, оригінальності, творчості, гнучкості тощо, які і є підґрунтям саморозвитку».

Аналізуючи особистісне зростання дитини в умовах сучасної освітньої системи, С. Д. Максименко акцентує важливість парадигми особистісної успішності дитини у навчанні та її прогнозування (Максименко, 2008). М. Л. Смульсон, як автор оригінальної проективно-технологічної концепції розвитку інтелекту й творчості в ранній юності, розглядає мислення як структурний компонент інтелекту, який разом з іншими базовими когніціями характеризує інтелект «як психічне утворення, яке відповідає за породження, конструювання і перебудову ментальних моделей світу» (Смульсон, 2015). Т. М. Третяк висвітлює проблему функціонування основних мисленевих операцій і їх роль у забезпеченні успішності продуктивного мислення учнів (Третяк, 2017).

Програма розумового розвитку дитини повинна орієнтуватись на зону її найближчого розвитку і бути спрямованою на розвиток мисленевих процесів та логічних операцій, розвиток пізнавальних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уяви, моторики, уваги); мотиваційного забезпечення змістовної сторони навчання.

Розв'язання цих проблем можливе лише на основі впровадження новітніх освітніх технологій, які б давали можливість для всебічного розвитку особистос-

ті. Однією з таких технологій є інтерактивне навчання,

О. Пометун та Л. Пироженко, вважають, що інтерактивний це – здатний до взаємодії, діалогу (Пироженко, 2012). Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Цей феномен досліджували: Б.Г. Ананьєв, Г.О. Балл, Л.І. Божович, В.В. Давидов, А.К. Маркова, С.Д. Максименко, Ю.І. Машбиць, В.В. Рибалка, М.Л. Смульсон.

Реалізація інтерактивного навчання потребує від вчителя створення певних умов, що надають інші можливості для організації навчального процесу. До таких умов відносяться: багатосторонній тип комунікації, що відтворюється в навчальному процесі; сприятлива, позитивна психологічна атмосфера в класі під час уроку; норми спільної праці, що виробляються вчителем разом із учнями; спеціальне розташування меблів; обладнання навчальної аудиторії й різноманітні матеріали, що педагог і учні можуть використовувати під час занять. Також інтерактивне навчання потребує багатостороннього типу комунікації, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між учителем і учнями, а й між усіма учнями, а педагог стає рівноправним учасником навчальної діяльності.

Поняття «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. (Підлісна, 2015)

Багато вчителів в своїй роботі використовують такі інтерактивні методи навчання як презентація, евристичні бесіди, рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм», конкурси з практичними завданнями та їх подальше обговорення, проектування бізнес планів, проєктів, тощо. Проте на сучасному етапі розвитку освіти виникає потреба в розробці нових методів інтерактив-

ного навчання, пов'язаних з ігровою діяльністю учнів молодшого шкільного віку.

Ми, під час навчально-виховного процесу, почали використовувати новий метод психологічну гру як елемент інтерактивного навчання.

На сучасному етапі розвитку психологічної і педагогічної наук визнаним є розуміння ігрової діяльності, яке започатковане у працях відомих психологів ХХ століття – Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Д.Б. Ельконіна, В.В. Зінківського, С.Д. Максименка, О.В. Запорожця, та ін. Ці вчені розробили теоретичні засади історичного походження гри, її соціальної сутності та психологічного механізму. (Виготський, 1997), підкреслюючи культурно-історичний характер розвитку людської особистості, зазначав, що розвиток дитини в кожний віковий період життя тісно пов'язаний з її власною діяльністю. За концепцією цього вченого, ігрова діяльність є засобом активного засвоєння дитиною людської культури. Вирішальна роль у цьому належить спілкуванню дитини з дорослими та іншими дітьми, в процесі якого вона оволодіває «системою соціально вироблених знаків».

Метою роботи є висвітлення результатів дослідження впливу інтерактивного навчання на рівень розумового розвитку молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Проблема пошуку нових методів розвитку психічних процесів у дітей набирає особливої актуальності в наш час, оскільки реалії сьогодення зумовили зміни цілей і цінностей розвитку освіти. Перенасиченість інформаційного простору призвела до появи зовсім інших дітей, яким потрібен зовсім інший підхід до навчання і виховання.

Опираючись на те, що гра є провідною діяльністю дошкільників, а з переходом до умов навчальної діяльності у молодших школярів настає в житті переломний момент, гра повинна бути неодмінним атрибутом кожного уроку. Нове становище дитини, перехід на новий етап розвитку визначається тим, що вона не просто йде з дитячого садка до школи, а тим, що вона потрапляє в новий для себе освітній простір.

Освітній простір розширює можливості дитини, підлітка, молодої людини у порівнянні із можливостями, які були у них на попередніх етапах розвитку. Тут постає питання цілеспрямованої організації освітнього

простору, який сприятиме становленню самореалізації особистості, її адапційних можливостей в соціумі. ((Бучма, 2017)

Особливу роль у навчанні відіграють активні форми й методи або технології активного навчання, які спираються не тільки на процеси сприймання, пам'яті, уваги, а передусім на творче, продуктивне мислення, поведінку, спілкування. (Чернилевський, 2002)

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це спільна діяльність, в якій викладач та учні є суб'єктами навчання. Педагог у цьому процесі виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачуваний мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. (Підлісна, 2015)

Також інтерактивне навчання потребує багатостороннього типу комунікації, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між учителем і учнями, а й між усіма учнями, а педагог стає рівноправним учасником навчальної діяльності.

Водночас масова шкільна практика свідчить, що керівництво ігровою діяльністю у навчально-виховному процесі педагоги здійснюють інтуїтивно, оскільки науково обґрунтованого методичного забезпечення ще не створено. На тлі гуманістичного спрямування сучасної початкової освіти спостерігається невідповідність між надмірним домінуванням учителя у навчальній діяльності та необхідністю забезпечення умов для дитячої активності, творчості, самостійності; між високим педагогічним потенціалом ігрової діяльності та його звуженим використанням; між потребою школи в цілісному осмисленні гри як методу навчання, виховання і розвитку дітей та стихійним здійсненням керівництва нею на практиці.

Незважаючи на велику кількість існуючих інтерактивних методів на сучасному етапі серед вчителів та психологів виникає потреба у винайденні нових методів навчання та виховання. Одним з таких є психологічна гра. Якщо раніше такі ігри використовували психологи в сімейному та професійному консультуванні, то

нам вдалося розробити психологічні ігри, які активно використовуються в навчально-виховному процесі, окрім того вони є одним із методів інтерактивного навчання.

Варто зазначити, що незважаючи на численні дослідження інтерактивного навчання, недостатньою мірою враховувалися психологічні особливості молодших школярів 1-2 класів, в порівнянні з учнями 3-4 класів. Проте необхідно відмітити, у Державному стандарті НУШ початкова освіта має такі цикли, як 1-2 і 3-4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти. Тому нами було доведено, що інтерактивне навчання, зокрема психологічні ігри, більш доцільно застосовувати в першому циклі для дітей віком 6-7 років, коли продовжують розвиватися основні пізнавальні властивості і процеси (сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення). Відповідно в другому циклі (8-10 років), коли пізнавальні процеси перетворюються на вищі психічні функції, психологічні ігри використовуються рідше, як елементи уроків, коли в них виникає потреба.

Формування учня як самостійної, ініціативної, вдумливої особистості буде успішним, якщо вчитель потурбується про це з перших уроків. Вважаємо, що психологічна гра має займати одне з провідних місць серед інтерактивних методів навчання. В грі формується багато особливостей особистості дитини. Гра – це своєрідна школа підготовки до праці. В грі виробляється спритність, витримка, активність. Гра – це школа спілкування дитини.

Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі створюється доброзичлива обстановка, бадьорий настрій, бажання вчитися. Плануючи урок, учитель має зважати на всіх учнів, добирати ігри, які були б цікаві й зрозумілі.

Отже, можна сказати, що гра та її організація – ключ в організації виховання. В грі формується багато особливостей особистості дитини. Гра – це школа спілкування дитини.

На перший погляд гра здається легкою. А насправді вона потребує, щоб дитина яка грається віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, са-

мостійності. Гра постійно стає напруженою працею і через зусилля веде до задоволення.

Ігри в школі повинні привокувати нестійку увагу дітей до матеріалу уроку, переключати увагу учнів, давати нові знання, заставляти їх напружено мислити.

В рамках проведення Всеукраїнського експерименту: «Психологічні засади інноваційних технологій розвитку особистості» на базі Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер», під час уроків у початковій школі було визначено, що діти під час гри ведуть себе більш розкуто, з задоволенням беруть участь у грі, особливо школярі, які мають занижену самооцінку. В результаті, у захопленні дитина не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. І як результат, більш високий рівень знань та умінь учнів експериментального класу.

Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2012–2020 рр. на базі Києво-Печерського ліцею №171 «Лідер» міста Києва і було лонгітудним. Дослідження проводилося в рамках Всеукраїнського експерименту: «Психологічні засади інноваційних технологій розвитку особистості» на базі Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер» (Наказ МОН № 414 від 9 квітня 2015 року). В експерименті взяли участь 366 молодших школярів, а саме: 111 учнів експериментального «Б» класу початкової школи першого потоку, 129 учнів експериментального «Б» класу початкової школи другого потоку та 126 учнів контрольного класу паралелі «А» другого потоку.

Використовувались такі методики: 1) тест шкільної тривожності Філіпса; 2) соціометричний метод (Дж. Морено); 3) коректурна проба «Кільця Ландольта» (вибірковість уваги); 4) методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера); 4) методика на визначення розумового розвитку молодших школярів Е.Ф. Замбацявічене, 5) Тест творчого мислення П. Торренса.

На першому етапі (на першому потоці учнів експериментального класу) проводився відбір методик та методів, створення та апробація психологічних ігор. Було розроблено методи і засоби постійного психологі-

чного супроводу та проведено аналіз використання психологічних ігор.

На другому етапі (на другому потоці учнів експериментального і контрольного класу) було проведено комплексне психодіагностичне дослідження, щоб визначити їх початковий рівень. Далі систематично проводились психодіагностичні зрізи, щоб прослідкувати вплив психологічних методик та відібраних психологічних ігор на рівень розвитку психічних процесів. Наприкінці навчання молодших школярів у початковій школі було проведено ще одне комплексне дослідження, з метою визначення ефективності впливу інтерактивного навчання як чинника розвитку молодшого школяра.

Вважаємо, що саме нові методи інтерактивного навчання у взаємодії з постійним психологічним супроводом здатне створити необхідні умови для стимулювання, мотивування пізнавальної діяльності учнів, для забезпечення високого рівня їхньої активності і самостійності та сприятиме налагодженню міжособистісної взаємодії між учнями і вчителями, створюватиме продуктивну творчу атмосферу в навчальному закладі.

Констатувальне дослідження складалася з трьох етапів: на першому етапі проводилася психодіагностика психічних процесів та розумового розвитку молодших школярів; на другому етапі здійснювалася обробка отриманих результатів; на третьому етапі – було проаналізовано та інтерпретовано емпіричні дані, отримані у процесі констатувального дослідження.

Усі зазначені етапи дослідження було проведено 4 рази, під час чотирьох психодіагностичних зрізів. Перший психодіагностичний зріз був проведений з метою визначення початкового розвитку психічних процесів першокласників. Другий та третій психодіагностичні зрізи проводились наприкінці 2 та 3 класу, щоб прослідкувати вплив психологічних методів та відібраних психологічних ігор на рівень розвитку психічних процесів молодших школярів. Четвертий психодіагностичний зріз проведено наприкінці навчання молодших школярів у початковій школі, з метою визначення ефективності впливу інтерактивного навчання як чинника розвитку особистості молодшого школяра.

Аналіз результатів емпіричного дослідження показав, що в учнів експериментального класу вищий

рівень концентрації уваги, ніж в контрольному класі, окрім того ці показники з кожним роком покращувались.

оточуючих; низька фізіологічна опірність стресу; проблеми і страхи у відносинах із учителями.

Результати, отримані за тестом шкільної триво-

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз результатів діагностики концентрації уваги в експериментальному і контрольному класах

Рівень концентрації уваги	1 зріз		2 зріз		3 зріз		4 зріз	
	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
Дуже високий	-	-	-	-	2%	-	4%	1%
Високий	15%	12%	22%	17%	25%	23%	28%	24%
Середній	51%	38%	61%	43%	65%	47%	68%	52%
Низький	32%	41%	17%	34%	8%	26%	-	21%
Дуже низький	2%	9%	-	6%	-	4%	-	2%
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Примітки:

ЕК – експериментальний клас;

КК – контрольний клас.

1 зріз – 2015/2016 н.р.; 2 зріз – 2016/2017 н.р.; 3 зріз – 2017/2018 н.р.; 4 зріз – 2018/2019 н.р.

Аналіз результатів діагностики 2016 р., 2017 р., 2018 р. та 2019 р. дозволив встановити поступове підвищення рівня концентрації уваги.

Однією з найпоширеніших проблем, з якою стикається учень у початковій школі, є шкільна тривожність. Її своєчасне виявлення є надзвичайно важливим, оскільки вона негативно впливає на всі сфери життя дитини: здоров'я та стан психіки, спілкування з однолітками і учителями, успішність в школі, поведінку як в школі, так і за її межами.

Для проведення дослідження рівня тривожності нами був використаний тест шкільної тривожності Філіпса (Коробко, 2008). Методика дослідження шкільної тривожності Філіпса надає можливість більш глибоко і суттєво дослідити не лише загальну тривожність

жності Філіпса в учнів експериментального класу (2016 р.), представлені в таблиці 2.

Як ми бачимо, більше половини учнів експериментального класу має високий (13 осіб – 40,6%) і дуже високий (6 осіб – 18,8%) рівень шкільної тривожності. Також, було виявлено значну кількість досліджуваних учнів з високим і дуже високим рівнями тривожності за факторами «переживання соціального стресу» і «фрустрація потреби у досягненні успіху», що зумовлює розвиток в них негативного і амбівалентного ставлення до навчання. Зауважимо, що ці показники в них є набагато вищими, у порівнянні з показниками загальношкільної тривожності.

Ці результати викликають занепокоєння, оскільки психологами-дослідниками доведено, що під час

Таблиця 2.

Результати за тестом шкільної тривожності Філіпса в учнів 1-Б класу (2015-2016 н/р.)

№	Рівні тривожності	Фактори тривожності							
		1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Низький рівень	15,6%	3,1%	12,5%	18,8%	12,5%	34,4%	37,4%	28,1%
2.	Середній рівень	25%	15,6%	12,5%	21,9%	31,2%	12,5%	25%	15,6%
3.	Високий рівень	40,6%	34,4%	25%	21,9%	31,2%	28,1%	31,2%	25%
4.	Дуже високий рівень	18,8%	46,9%	50%	37,4%	25%	25%	6,3%	31,2%

Примітки: 1- загальний рівень тривожності; 2 - переживання соціального стресу; 3 -фрустрація потреби у досягненні успіху; 4 - страх самовираження; 5 - страх ситуації перевірки знань; 6 - страх невідповідності очікуванням оточуючих; 7 - низька фізіологічна опірність стресу; 8 - проблеми і страхи у відносинах із учителями.

учня початкової школи, а й наступні її фактори: переживання соціального стресу; фрустрація потреби у досягненні успіху; страх самовираження; страх ситуації перевірки знань; страх невідповідності очікуванням

навчання число здорових дітей скорочується у п'ять разів. Зустрічаються в літературі й спроби охарактеризувати причини шкільної невротизації дитини, яка призводить до дезадаптивного стану (Кочерга 2003). Зни-

ження рівня тривожності навпаки дозволяє дітям підвищити рівень їхньої самооцінки, пережити почуття душевного комфорту, успішніше вчитися, швидко адаптуватися до шкільного життя і до учбової діяльності.

З метою зниження шкільної тривожності в учнів початкової школи, нами було включено в навчальний процес психологічні ігри, як основний елемент інтерактивного навчання (Підлісна, 2015)

Психологічні ігри використовувалися на інтерактивних уроках з метою: концентрації і переключення уваги учнів, для зміни виду діяльності, для забезпечення чергування розумових та фізичних навантажень та для формування в учнів навичок міжособистісної взаємодії.

Після проведення 4 зрізу ми бачимо позитивну динаміку в зниженні рівня тривожності.

Як ми бачимо в таблиці 3, серед учнів експериментального класу високий рівень шкільної тривожності все ще має 1 учень (2,9%). Але за факторами: «переживання соціального стресу», «фрустрація потреби у досягненні успіху», «страх самовираження», «страх ситуації перевірки знань», «страх невідповідності очікуванням оточуючих», «низька фізіологічна опірність стресу» та «проблеми і страхи у відносинах із учителями» ми бачимо значне зниження показників.

Наступним етапом стало визначення рівня розвитку логічної та механічної пам'яті. Варто зазначити, що в експериментальному класі переважає високий

Таблиця 3.

Результати за тестом шкільної тривожності Філіпса в учнів експериментального класу (2018-2019 н/р.)

№	Рівні	фактори							
		1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Низький рівень	23 71,8%	9 28,1%	12 37,5%	18 56,2%	18 56,2%	21 65,5%	25 78,1%	14 43,8%
2.	Середній рівень	8 25%	21 65,6%	15 46,9%	11 34,3%	12 37,4%	8 25%	4 12,5%	11 34,3%
3.	Високий рівень	1 3,2%	2 6,3%	5 15,6%	2 6,3%	1 3,2%	2 6,3%	3 9,4%	7 21,9%
4.	Дуже високий рівень	0	0	0	1 3,2%	1 3,2%	1 3,2%	0	0
Всього учнів:		32	32	32	32	32	32	32	32

Примітки: 1- загальний рівень тривожності; 2 - переживання соціального стресу; 3 -фрустрація потреби у досягненні успіху; 4 - страх самовираження; 5 - страх ситуації перевірки знань; 6 - страх невідповідності очікуванням оточуючих; 7 - низька фізіологічна опірність стресу; 8 - проблеми і страхи у відносинах із учителями.

Значимо, що завдяки застосуванню цих ігрових методик, уроки проходили більш динамічно і цікаво. Учні працювали на уроці більш активно і, як результат, більше встигали та отримували задоволення від навчання.

рівень, середній рівень мають незначна частина досліджуваних учнів, низький рівень в них взагалі відсутній. А в учнів контрольного класу показники розвитку логічної та механічної пам'яті знаходяться майже на однаковому рівні, проте є нижчими, ніж у експериментальному.

Таблиця 4.

Порівняльний аналіз результатів діагностики логічної та механічної пам'яті в експериментальному і контрольному класах

№	Клас	Об'єм понятійної (логічної) пам'яті			Заг. коефіц. розвитку понятійної пам'яті	Об'єм механічної пам'яті			Заг. коефіц. розвитку механічної пам'яті
		В	С	Н		В	С	Н	
1.	ЕК	87 %	13 %	-	0,8 (високий)	52 %	48 %	-	0,8 (високий)
2.	КК	67 %	36 %	-	0,8 (високий)	4 %	54 %	40 %	0,4 (низький)

Примітки: ЕК – експериментальний клас; КК – контрольний клас; 2 зріз; В – високий рівень; С – середній рівень; Н – низький рівень.

Отже, в експериментальному класі переважає високий рівень розвитку логічної пам'яті, його проявили 87% учнів. Середній рівень розвитку логічної пам'яті мають 13% учнів, низький рівень розвитку логічної пам'яті в них відсутній. Загальний коефіцієнт розвитку логічної пам'яті класу становить 0,8 (високий рівень). Також у класі переважає високий (52% учнів) та середній (48% учнів) рівень розвитку механічної пам'яті. Низький рівень розвитку механічної пам'яті відсутній. Загальний коефіцієнт розвитку механічної пам'яті класу становить 0,7 (середній рівень).

Хоча розвиток креативності учнів відбувається на всіх етапах шкільного навчання, проте молодший шкільний вік – сенситивний період для розвитку креативності. Тому застосування психологічних ігор, спрямованих на розвиток креативності, позитивно вплинуло на рівень розвитку креативності.

нижчі у контрольного класу, у порівнянні з експериментальним.

Значну роль у системі цінностей учнів відведено знанням. З кожним роком рівень навчальних досягнень учнів експериментального класу підвищувався. Отже, отримані результати свідчать про високу мотивацію учнів до навчання, а також достатній рівень особистісного розвитку особистості молодших школярів.

Емпіричним шляхом з'ясовано, що мотивація учнів до навчання, а також достатній рівень згуртованості класних колективів на високому рівні. Позитивне (відповідальне) ставлення школяра до навчання вмотивоване методом позитивного підкріплення, що в умовах НУШ, коли відсутнє оцінювання, просто необхідне, характеризується стійкістю і неповторністю мотиваційної сфери; умінням ставити перспективні, нестандартні цілі та реалізовувати їх; умінням долати перешкоди

Таблиця 5.

Порівняльний аналіз результатів діагностики креативності в експериментальному і контрольному класах

Рівень розвитку креативності	1 зріз		2 зріз		3 зріз		4 зріз	
	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
Високий	12%	2%	14%	4%	15%	8%	18%	10%
Достатній	38%	27%	45%	32%	52%	39%	55%	42%
Середній	50%	73%	41%	64%	33%	53%	27%	48%
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Примітки:

ЕК – експериментальний клас;

КК – контрольний клас.

1 зріз – 2015/2016 н.р.; 2 зріз – 2016/2017 н.р.; 3 зріз – 2017/2018 н.р.; 4 зріз – 2018/2019 н.р.

Також нами було проведено порівняння показників розумового розвитку молодших школярів експериментального та контрольного класу. Як в експериментальному, так і в контрольному класах переважає високий та середній рівень розумового розвитку. Проте показники недостатнього (нижчого за середній) рівня

здля досягнення мети.

У системі цінностей учнів експериментального класу 1 місце займає здоров'я, 2 місце – мир в сім'ї, 3 місце – дружба, 4 місце – навчання, 5 місце – ігри. У системі цінностей учнів контрольного класу 1 місце займає здоров'я, 2 місце – мир в сім'ї, 3 місце – навчання, 4 місце – дружба, 5 місце – ігри. Отже, отримані ре-

Таблиця 6.

Порівняльний аналіз результатів діагностики рівня розумового розвитку

Рівень розумового розвитку	1 зріз		2 зріз		3 зріз		4 зріз	
	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК	ЕК	КК
Високий	35%	38%	41%	41%	46%	43%	52%	47%
Середній	41%	44%	53%	50%	54%	57%	48%	53%
Недостатній	23%	19%	6%	9%	5%	7%	2%	5%
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Примітки:

ЕК – експериментальний клас;

КК – контрольний клас.

1 зріз – 2015/2016 н.р.; 2 зріз – 2016/2017 н.р.; 3 зріз – 2017/2018 н.р.; 4 зріз – 2018/2019 н.р.

зультати свідчать про високу мотивацію учнів до навчання, а також достатній рівень згуртованості класних колективів.

Окрім того, 100% учнів експериментального класу зазначили, що їм подобається навчатися в ліцеї. 96% учнів контрольного класу також зазначили, що їм подобається навчатися в ліцеї, 4% – не визначились з точним варіантом відповіді. 80% учнів експериментального класу вказали, що їм більше подобаються уроки, ніж перерви, а 20% учнів – що їм більше до вподоби перерви, ніж уроки. Також 61% учнів контрольного класу вказали, що їм більше подобаються уроки, ніж перерви, 39% учнів – що їм більше до вподоби перерви, ніж уроки. 62% учнів експериментального класу вважають, що ходили б до ліцею, навіть якби там не ставили оцінки, 38% – не відвідували б ліцей за таких умов. 70% учнів контрольного класу вважають, що ходили б до ліцею, навіть якби там не ставили оцінки, 30% – не відвідували б ліцей за таких умов. 100% учнів експериментального класу відзначили, що їм подобаються уроки, на яких використовуються ігри. 87% учнів контрольного класу також відзначили, що їм подобаються уроки, на яких використовуються ігри, 13% – що їм не до вподоби ігрові форми роботи під час навчання. 52% учнів експериментального класу зазначили, що їм подобаються діти, з якими вони навчаються в класі, 48% – що їм більше подобаються, ніж не подобаються діти, з якими вони навчаються в класі. 48% учнів контрольного класу зазначили, що їм подобаються діти, з якими вони навчаються в класі, 48% – що їм більше подобаються, ніж не подобаються діти, з якими вони навчаються в класі, 4% – що більше не подобаються, ніж подобаються. 76% учнів експериментального класу хотіли б мати більше друзів у класі, 24% – не хотіли б. 78% учнів контрольного класу хотіли б мати більше друзів у класі, 22% – не хотіли б.

Таким чином відзначимо, що психодіагностичні зрізи різних років засвідчують позитивну динаміку розумового розвитку молодших школярів.

Відтак, було визначено, що в учнів експериментального класу показники рівня розумового розвитку та психічних процесів на протязі нашого дослідження здебільшого підвищувалися. З цього ми можемо зробити висновок про ефективність застосування новітніх

методів інтерактивного навчання та психологічного супроводу на розвиток особистості молодших школярів.

Висновки. У проведеному дослідженні здійснено теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми впливу інтерактивного навчання на рівень розумового розвитку молодшого школяра.

Аналіз сучасної наукової літератури дав змогу дійти кількох важливих висновків. Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Інтерактивне навчання містить в собі чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють діяльність учнів, різноманітні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів.

На початку дослідження було розроблено методи і засоби постійного психологічного супроводу та проведено аналіз використання психологічних ігор.

Було проведено комплексне психодіагностичне дослідження, щоб визначити їх початковий рівень. Далі систематично проводились психодіагностичні зрізи, щоб прослідкувати вплив психологічних методик та відібраних психологічних ігор на рівень розвитку психічних процесів. Наприкінці навчання молодших школярів у початковій школі було проведено ще одне комплексне дослідження, з метою визначення ефективності впливу інтерактивного навчання як чинника розвитку молодшого школяра.

В процесі роботи було виявлено наявність статистично значущих відмінностей між показниками розумового розвитку та розвитку психічних процесів у молодших школярів експериментального та контрольного класів.

Інтерактивне навчання у постійному взаємозв'язку з психологічним супроводом відкриває для всіх учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, сприяє досягненню високих результатів навчання. Взаємодія учнів стає основою активного навчання.

Досліджувалися 366 молодших школярів.У

даному дослідженні використовувались такі методи-ки: тест шкільної тривожності Філіпса; соціометричний метод (Дж. Морено); коректурна проба «Кільця Ландо-льта»; методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера); методика на визначення розумового розвитку молодших школя-рів Е.Ф. Замбацвічене; тест творчого мислення П. Торренса.

За результатами дослідження було визначено, що в учнів експериментального класу показники рівня розумового розвитку здебільшого підвищувались. З цього ми можемо зробити висновок про ефективність за-стосування новітніх методів інтерактивного навчання для розвитку особистості молодших школярів.

Перспективу подальших досліджень вбачає-мо у тому, що отримані результати можуть стати під-рунтям для подальших наукових досліджень, а також здобутки дослідження рекомендовано використовувати у своїй роботі вчителям, практичним психологам, вихо-вателям групи подовженого дня, при підготовці та під-вищенні кваліфікації працівників освіти.

References:

- .Buchma, V. V. (2017). *Diyalnisna samorealizatsiya osobistosti v osvitnomu prostori: monografiya* [Dynamic and active personal self-fulfilment in educational space]. Kyiv: «Slovo». [in Ukrainian]
- Vygotskiy, L. S. (1991) *Umstvennoe razvitie detey v protsesse obucheniya* [Mental development of children in the learning process] *Pedagogicheskaya psihologiya*. (pp.247-430). Moscow. [in Russian]
- Goncharenko, S. (1997) *Ukrainskiy pedagogichniy slovník*. [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Libid. [in Ukrainian]
- Kremen', V. H. (2017) *Cuchasne myslennya y osvita: metodolohichnyy kontsept Naukove zabezpechennya rozvytku osvity v Ukraini: aktual'ni problemy teorii i praktyky* [Contemporary thinking and education: a methodological concept Scientific support for the development of education in Ukraine: current issues of theory and practice], *Zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv : Vy-davnychyu dim «Sam». [in Ukrainian]
- Korobko, S. L. (2008) *Robota psihologa z molodshimi shkolyarami* [Psychologist's work with younger pupils]. Kyiv: Litera LTD. [in Ukrainian]
- Kocherga, O. V., Vasiliev O. O. (2003) *Psihichne zdorov'ya molodshogo shkol'yara*. [Mental health of younger pupils] *Psihologna batkivskih zborah*. Kyiv: Redaktsiyi zagalno pedagogichnih gazet. [in Ukrainian]
- Kosma, T. V. (1968) *Mislennya uchiiv molodshogo shkilnogo viku*. [Thinking of primary school pupils] (pp.131-132) Kyiv.[in Ukrainian]
- Lyublinskaya, A. A. (1977) *Uchitelyu o psihologii mladshogo shkolnika*. [To teacher about the psychology of a younger pupils] Moscow. [in Russian]
- Maksymenko, S. D. (2008) *Osobistist: prognoz rozvitku i zhittevyshlyah* [Personality: prognosis and life path] *Psihologichne oposedkuvannya pedagogichnih vpliviv na rozvitok osobistisnoyi aktivnosti v osvitnomu prostori : metod. rekom.* 2008. (pp. 4-35.). Kyiv: DP «Informatsiyno-analitychne ahentstvo». [in Ukrainian].
- Pidlisna, S. V., Maksymenko, S. D., Kokun, O. M. & other (2015). *Vykorystannya psykolohichnykh vprav na urokakh u pochatkoviy shkoli* [The use of psychological exercises in primary school lessons]. *Psykolohichnyy suprovid yak zasib aktyvizatsiyi piznaval'noyi diyal'nosti uchniv*. (pp. 21-27). Kyiv: DP «Informatsiyno-analitychne ahentstvo». [in Ukrainian]
- Pometun, O.I., Pirozhenko, L.V.(2004) *Suchasniyurok* [A modern lesson.] *Interaktiviitehnologiyinavchannya*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
- Smulson, M. L. (2016) *Rozvitok intelektu ta sub'ktnosti doroslih u virtualnomu prostori* [Development of intelligence and subjectivity of adults in cyberspace] *Tehnologiyi rozvitku intelektu: elektronniy fahoviy zhurnal Laboratoriyi novih informatsiynih tehnologiy navchannya*. Kyiv. [in Ukrainian]
- Tomchuk, S. M. (2006) *Geneza negativnih psihichnih staniv molodshih shkolyariv ta yih korektsiya* [Genesis of negative mental states of junior school children and their correction]. Kyiv. [in Ukrainian]
- Tretyak, T. M. (2017) *Psihologichni osoblivosti mislennivoyi diyalnosti shkol'yariv* [Psychological features of mental activity of younger pupils] *Aktual'ni problem psykolohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykolohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Tom.XI: 17*, (pp. 312-323) Kyiv. [in Ukrainian]
- Chernilevskiy, D. V.(2002) *Didakticheskie tehnologii v vysshey shkole* [Didactic technologies in higher education] Moscow. [in Russian]

Svitlana Podlisna

Scientific correspondent of the laboratory of psychology of learning named after IO Sinitisa of the Institute of Psychology named after GS Kostyuk of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Primary school teacher of Kyiv-Pechersk Lyceum № 171 "Leader", Kyiv (Ukraine)

**THE INFLUENCE OF INTERACTIVE LEARNING
ON THE LEVEL OF MENTAL
DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILD**

ABSTRACT

The article considers the influence of interactive learning and constant psychological support on the level of mental development of a junior schoolchild. The analysis of literature sources showed that interactive learning as a specific form of organization of cognitive activity, promotes the manifestation of internal potential, optimizes the mental development of primary school students, creates comfortable learning conditions in which each student feels his success and intellectual ability. It is substantiated that the game, as one of the types of interactive learning, plays an important role in working with younger students, because the game is an extremely powerful tool for developing the abilities of primary school students. The experiment involved 366 junior high school students, namely: 111 students of the experimental class of parallel "B" of the primary school of the first stream, 129 students of the experimental class of parallel "B" of the primary school of the second stream and 126 students of the control class of parallel "A" of the second stream. The following methods were used: 1) Phillips school anxiety test; 2) sociometric method (J. Moreno); 3) proofreading test "Ring of Landolt" (selectivity of attention); 4) methods for studying the concentration and stability of attention (modification of the Pieron-Roser method); 5) methods for determining the mental development of junior high school students EF Zambatsevichene. It is determined that modern children need a completely different approach to education and upbringing. learning, in which each student feels his success and intellectual ability. The influence of interactive learning on: the formation of a high level of motivation to learn and the level of cohesion of class groups; to improve selectivity and concentration; to improve logical and mechanical memory, reduce anxiety in younger students. It is concluded that an effective means of developing the mental abilities of primary

school students are new methods of interactive learning, including psychological play in combination with constant psychological support. It was determined that . From this we can conclude about the effectiveness of the latest methods of interactive learning and psychological support for the development of the personality of primary school children. Based on the results of the study, the impact of interactive learning on: reducing the level of anxiety in younger students; on the formation of a high level of motivation for learning and the level of cohesion of class groups; on the selectivity and concentration of attention; to improve logical and mechanical memory. Based on the obtained results, methodological recommendations for primary school teachers were developed and tested in order to ensure the positive impact of interactive learning on the development of the personality of primary school students. Prospects for further research are the improvement of interactive teaching methods, including psychological games and their further implementation in the educational process of secondary schools.

Key words: junior schoolchildren, interactive learning, mental development, anxiety, selectivity of attention, memory.

Подлесная Светлана Владимировна

Научный корреспондент лаборатории психологии обучения имени И. А. Ситицы Института психологии имени Г.С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, учитель начальных классов Киево-Печерского лицея № 171 «Лидер», г. Киев (Украина)

**ВЛИЯНИЕ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ НА
УРОВЕНЬ УМСТВЕННОГО
РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается влияние интерактивного обучения и постоянного психологического сопровождения на уровень умственного развития младшего школьника. Проведенный анализ литературных источников показал, что именно интерактивное обучение как специфическая форма организации познавательной деятельности, способствует проявлению внутреннего потенциала, оптимизирует умственное развитие младшего школьника, создает комфортные условия обучения, при которых каждый ученик чувствует свою успешность и

интеллектуальную состоятельность. Обосновано, что игра, как один из видов интерактивного обучения, играет важную роль в работе с младшими школьниками, потому что игра - очень мощное средство развития способностей учащихся начальной школы. В эксперименте приняли участие 366 младших школьников, а именно: 111 учеников экспериментального класса параллели «Б» начальной школы первого потока, 129 учеников экспериментального класса параллели «Б» начальной школы второго потока и 126 учащихся контрольного класса параллели «А» второго потока. Использовались следующие методики: 1) тест школьной тревожности Филипса; 2) социометрический метод (Дж. Морено) 3) корректурная проба «Кольца Ландольта» (избирательность внимания) 4) методика для изучения концентрации и устойчивости внимания (модификация метода Пьерона-Рузера) 5) методика на определение умственного развития младших школьников Е.Ф. Замбацявичене. Определено, что современным детям, нужен совсем другой подход к обучению и воспитанию. Установлено, что именно интерактивное обучение, в том числе психологические игры и постоянное психологическое сопровождение как специфическая форма организации познавательной деятельности, способствует проявлению внутреннего потенциала, оптимизирует умственное развитие младшего школьника, создает комфортные условия обучения, при которых каждый ученик чувствует свою успешность и интеллектуальную состоятельность. Доказано влияние интерактивного обучения на: на формирование у них высокого уровня мотивации к обучению и на уровень сплоченности классных коллективов; на улучшение избирательности и концентрации внимания; на улучшение логической и механической памяти, снижение уровня тревожности у младших школьников. Сделан вывод о том, что эффективным средством развития умственных способностей младшего школьника есть новые методы интерактивного обучения, в частности психологическая игра в сочетании с постоянным психологическим сопровождением. Было определено, что у учащихся экспериментального класса показатели уровня умственного развития и психических процессов на протяжении нашего исследования в основном повышались. Из этого мы можем сделать вывод об эффективности применения

новейших методов интерактивного обучения и психологического сопровождения на развитие личности младших школьников.

На основе результатов исследования установлено влияние интерактивного обучения на: снижение уровня тревожности у младших школьников; на формирование у них высокого уровня мотивации к обучению и на уровень сплоченности классных коллективов, на избирательность и концентрацию внимания; на улучшение логической и механической памяти. На основе полученных результатов разработана и апробирована методические рекомендации для учителей младших классов с целью обеспечения положительного влияния интерактивного обучения на развитие личности младшего школьника.

Перспективами дальнейшего исследования является совершенствование интерактивных методов обучения, в частности психологических игр и их дальнейшее внедрение в учебно-воспитательный процесс общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: младшие школьники, интерактивное обучение, умственное развитие, тревожность, избирательность внимания, память.

How to cite (як цитувати):

Podlisna, S. (2020). *THE INFLUENCE OF INTERACTIVE LEARNING ON THE LEVEL OF MENTAL DEVELOPMENT OF JUNIOR SCHOOLCHILD*. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 6 (12), 80-91. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.12.8> [in Ukrainian]

Дата отримання статті: 16.11.2020

Дата рекомендації до друку: 25.11.2020

Дата оприлюднення: 30.12.2020